

I *Islamisme: Ideologi og trussel* (eds. Øystein Sørensen; Bernt Hagtvet; Nik. Brandal). Oslo: Dreyers Forlag, 2016. p. 355-366.

Den islamistiske sympatisør-sump

Hvem er det vi er oppe imod?

Af Frederik Stjernfelt

I 2015 rantes to vesteuropæiske hovedstæder af islamistiske terrorangreb. I Paris d. 7. januar 2015 rettede en lille gruppe anført af brødrene Kouachi og Amedy Coulibaly et voldeligt angreb mod *Charlie Hebdo*s redaktion og et koshersupermarked med hhv. elleve og fire dødsopfre som resultat. I København d. 14. februar angreb Omar Abdel Hamid El-Husseini et ytringsfrihedsarrangement på Krudttønden på Østerbro og senere samme aften den jødiske synagoge i Krystalgade med et dødsopfer hvert sted. I både det parisiske og københavnske tilfælde blev attentatmændene efterfølgende dræbt i ildkamp med politistyrker.¹ Den 13. november rantes Paris af et mere omfattende angreb, med koordinerede anslag mod en café, et spisested, fodboldlandskampen Frankrig-Tyskland, tilfældige folk i gaden - og mest alvorligt det jødisk-ejede spillested Bataclan. I alt 130 døde. Her var de ansvarlige en terrorcelle med rødder i Belgien, anført af marokkansk-belgieren Abdelhamid Abaaoud, der blev dræbt i Paris et par dage efter angrebene.

Disse angreb med islamistisk baggrund – i de to første tilfælde rettet mod ytringsfrihedsbastioner og mod jødiske institutioner, i det sidste også mod offentlige forsamlinger mere generelt – skærper spørgsmålet om, hvilke kræfter det er, de moderne vestlige samfund aktuelt er oppe imod i sådanne sager. Den daværende danske statsminister Helle Thorning-Schmidts (S) kommentarer i anledning af terrorhandlingerne i København i februar var ikke meget behjælpelige. Hun sagde, det ikke drejer sig om vesten over for islam - men taler i stedet om en "galning" og om "mørkets kræfter". Det er ikke vældig specifikt og lyder mere som Tolkien og Mordor end som Europa.

Megen af litteraturen om islam er heller ikke særlig givtig. Hvis man som undertegnede har haft den ikke altid særlig delikate opgave at

anmelde forskellige bøger om emnet, opdager man snart noget påfaldende: den extreme højrefløj og den kulturalistiske venstrefløj er enige om een ting: at undgå ordet "islamisme". På højrefløjen synes begrundelsen at være, at man anser islam som sådan, som helhed, for at være problemet - og følgelig interesserer man sig ikke for forskellige strømninger inden for denne religion, tværtimod synes man mere optaget af at skjule dem. På venstrefløjen mener man omvendt, at problemet skyldes ganske få, isolerede ekstremister, der egentlig slet ikke har noget med islam at gøre - følgelig interesserer man sig heller ikke her for forskellige strømninger i islam. For den ene fløj skal islam som sådan angribes *en bloc*, for den anden skal islam som sådan forsvares - og så bliver det mindre ønskeligt at interessere sig for detaljerne.

Forskningen har ellers længe været klar over, at islamisme udgør en særlig vækkelse i moderne islam. Den tager sin begyndelse med grundlæggelsen af Broderskabet i Ægypten i 1928. Som den danske islamisme-expert Mehdi Mozaffari siger, så er islamisme en politisk bevægelse, der udgør den fjerde af mellemkrigstidens totalitarismer. I tur og orden bolsjevisme, fascisme, nazisme - og islamisme. De har alle det til fælles, at de får indflydelse og udvikles i det tomrum, der følger efter opløsningen af de europæiske imperier med udgangen af 1. verdenskrig: Østrig-Ungarn, det tyske kejserrige, det russiske zarrige og det ottomaniske imperium. De totalitære strømninger længes tilbage til imperiale forhold og vender sig imod demokratierne, der ses som årsag til krigen. I stedet vil man formulere en moderne massepolitik ved brug af midler, der hviler på en blanding af totalitære politiske teorier og mere eller mindre mytiske drømme om fordums eller fremtidig storhed. Islamismen var specielt inspireret af fascismen i den italienske aftapning og forener den teokratiske tendens i klassisk islam med moderne teorier om total politisk styring af samfundet. Den udvikles videre midt i det 20. århundrede i forskellige varianter af skribenter som al-Banna, Qutb, Mawdudi og Khomeini og mange andre i deres kølvand.

Det står også ret klart, hvorved islamismen adskiller sig fra andre strømninger i islam. Den er ikke bare skriftfundamentalistisk og hævder der kun findes een sand fortolkning af Koran og Hadith – den trækker også på et særligt aggressivt udvalg af kilder fra den islamiske historie. Det gælder de mest voldsparate dele af Koranen, men også et

særligt udvalg i den islamiske tolkningstradition. Blandt de fire sunni-lovskoler foretrækker man oftest den hårdest "hanbali"-skole; blandt lærde foretrækker man skikkelser som al-Ghazali og den dystre Ibn-Tamayyia. Indholdsmæssigt fordrer man en totalitær stat, der er styret af religionen i alle detaljer, idet en sådan stat ofte anskues som en genoptagelse af statsmanden Muhammeds egen politiske adfærd. Man fortolker sharia, så det ikke er en morallære, men et decideret statsligt lovsystem, der skal implementeres og sættes igennem af domstole, jurister og moralpoliti. Man fortolker jihad, så det ikke angår krigsførelse, der skal erklæres og føres af stater og herskere - men det snarere angår en individuel pligt til voldelig handling for den enkelte muslim. Demokrati anses i sig selv som blasfemisk, fordi det antyder, at mennesket kunne lave love - det kan kun guden. Vantro og jøder er naturligvis fjender, men særligt for islamismen er, at den anser ikke-islamistiske muslimer for et vigtigt problem. De skal enten radikaliseres eller betragtes som vantrø og bekæmpes eller endog udryddes - såkaldt "takfirisme", idet den ene (sunnit-)muslims anklage mod den anden for frafald kaldes "takfir". Det er således en variant af "vigilantisme" - organiseret selvtægt. Derfor er en meget stor del af islamismens ofre andre muslimer. Samtidig bevirker "takfirismen" en intern spænding i mange muslimske miljøer, hvor den kan hæmme eller hindre mere moderate strømninger i at formulere sig. I særdeleshed står islamister stærkt i kønsspørgsmål: på shariaens kvindeundertrykkelse, på hårde straffe for utroskab og homosexualitet, på mænds ret til skilsmisse og børn, til afstraffelse af ulydige hustruer. Et godt overblik over islamismen får man i Mozaffaris aktuelle bog *Islamisme*,² der kortlægger Broderskabet og dets mangfoldige forskellige afskalninger i de arabiske lande, den pakistanske "deobandi"-islamisme og den shiamuslimske islamisme især i Iran.

Alle islamister er naturligvis ikke terrorister. Islamismen foreligger i forskellige varianter - nogle ønsker politisk islam indført ved demokrati (der så skal indskrænkes eller opgives helt efter magtovertagelsen), andre ønsker den indført ved statskup, atter andre ved krig og terrorisme. Men de islamistiske miljøer er naturligt dem, hvorfra ekstremister i forskellige aftapninger står frem – og hvor de fortfarende har deres bagland. Med den berømte formulering af formand Mao, så bevæger guerillaen sig i folket som en fisk i vandet. Det gælder også ekstremister og

terrorister, der får passiv eller aktiv opbakning i islamistiske miljøer – lidt som RAF kunne leve i beskyttelse blandt radikale dele af 60-70'ernes tyske venstrefløj, der ikke nødvendigvis selv var terrorister, men kunne levere både teori, sympati, opbakning, skjulesteder osv. til de aktive terrorister. Det som den for nylig afdøde socialdemokratiske *Altkanzler* Helmut Schmidt dengang med en anden vandig metafor kaldte "Sympathisantensumpf" - sympatisørsumpen. De tre nævnte terrorangreb i 2015 blev alle sporet tilbage til indvandringsmiljøer - angrebet i Paris 13. november havde fx rødder i kvarteret Molenbeek i Bruxelles, et område, der også har stået centralt i en række andre terroranslag, mislykkede eller gennemført. Derfor er det vigtigt at få en ide om størrelsesordenen og karakteren af de islamistiske miljøer, ikke bare i de islamiske lande men især i indvandrerbefolkningerne i de vestlige lande, fra hvis islamistiske kredse den aktuelle terrortrussel udgår. Her kan man ikke hvile på fordomme og drømmebilleder om islams væsen – som den extreme højrefløj og den kulturalistiske venstrefløj hver for sig foretrækker. Her er den eneste vej at kigge på de undersøgelser der foreligger – noget forbløffende få kommentatorer besværer sig med, selv om flertallet af disse undersøgelser ellers er tilgængelige på internettet. De bygger på spørgeskemaundersøgelser, der naturligvis er skematiske og behæftede med en vis usikkerhed – men som alligevel er en betydelig bedre kilde til information end hjemmelavede drømme om hvordan virkeligheden burde forholde sig.

Lad os kigge på tallene i nogle af de senere års undersøgelser. Den britiske undersøgelse *Living Apart Together* fra 2007 (Mirzi et al.) undersøger en række relevante holdninger blandt britiske muslimer. 35% foretrækker en islamisk statsskole fremfor en blandet statsskole; 28% foretrækker sharia-lov for britisk lov (37% blandt de 16-24-årige); 51% mener muslimske kvinder ikke må gifte sig med ikke-muslimer; 43% mener muslimske kvinder ikke må gifte sig uden tilsagn fra deres mandlige værge; 31% mener apostasi (frafald fra islam) er kriminelt og skal straffes med døden; 61% mener homosexualitet skal være ulovligt; 39% mener sharia-lovgivningen ikke skal fortolkes med henblik på at passe sammen med vestlige værdier; 7% beundrer al-Qaeda (13% blandt 16-24-årige); 13% føler sig ikke retfærdigt behandlet i Storbritannien; 57% er uenige i udsagnet „One of the benefits of modern society is the freedom

to criticise other people's religious or political views, even when it causes offense"; 28% støtter et lokalråds forbud mod alle afbildninger af grise på dets kontorer.

Den danske undersøgelse v. Capacent/DR „Muslimer i Danmark“ fra 2009 rummer et mindre antal spørgsmål relevante for emnet politisk islam, således mener 17%, at sharia bør integreres i dansk lov; 56% at det bør være forbudt at kritisere religion; 81% at det burde have været forbudt at publicere Muhammed-tegningerne; 66% at ytringsfriheden bør indskrænkes i visse tilfælde; 24% at kvinder skal tildække håret, når de forlader hjemmet; 14% at dødsstraf bør genindføres i Danmark; 7% at terror er et acceptabelt middel til at sprede et budskab eller vise en protest; 21% at Danmark selv har fortjent det, hvis landet bliver udsat for terror (procentangivelserne er besvarelserne helt enig/enig i modsætning til besvarelserne hverken enig eller uenig, uenig/helt uenig og ved ikke). 54% mener homosexualitet er „Helt uacceptabelt/overvejende uacceptabelt“.

Ruud Koopmans fra Socialforskningsinstituttet i Berlin gennemførte i 2013 en undersøgelse med 9000 respondenter ang. fundamentalisme hos europæiske kristne og muslimer i seks lande (Tyskland, Holland, Belgien, Frankrig, Østrig, Sverige). Her defineres fundamentalisme ved tre aspekter: at de troende skal holdes fast på religionens evige principper som fastlagt i fortiden; at disse regler kun tillader een fortolkning gældende for alle troende; og at religiøse love har prioritet over sækular lovgivning. Blandt de kristne var 21% enige om at vende tilbage til rødderne, 17% at der kun er een fortolkning af Bibelen, 13% at religiøse regler er vigtigere end lovgivningen, medens knap 4% var enige i alle tre påstande og således kan gælde for fuldgældige kristne fundamentalister.

Tallene er imidlertid signifikant højere blandt muslimer. Næsten 60% af muslimerne var enige om at vende tilbage til rødderne; 75% at der kun er een fortolkning af Koranen, og 65% at religiøse regler er vigtigere end lovgivningen. 44% var enige i alle tre påstande. Interessant er det at disse tal varierer fra land til land (således er kun 30% af tyske muslimer fundamentalister på alle tre parametre), ligesom der er betragtelig variant efter oprindelse (europæiske muslimer med alevitisk baggrund har kun

15% fundamentalisme). Det generelle resultat er imidlertid, at et meget stort mindretal (44%) er fundamentalister i alle de tre angivne betydninger.

Koopmans undersøger også kristnes og muslimers holdninger til andre grupperinger. Her undersøger han holdningen til følgende udsagn: "Jeg vil ikke have homoseksuelle som venner", "Man kan ikke stole på jøder", og "Muslimer er ude på at ødelægge Vesten"/ "Vesten er ude på at ødelægge islam" (disse to udsagn præsenteret til hhv. kristne og muslimer). Blandt kristne ville 13% ikke have homoseksuelle venner, 9% stolede ikke på jøder, og 23 % af dem mente muslimer ville ødelægge Vesten - 1.6% af de kristne delte samtlige disse synspunkter og var således xenofobe eller racister. Det er allerede alarmerende tal. Men blandt muslimer ville næsten 60% ikke have homoseksuelle venner, 45% stolede ikke på jøder, og 54 % af dem mente Vesten ville ødelægge Islam – 26 % delte samtlige disse synspunkter. Koopmans fandt altså en relativt høj grad af homofobi, antisemitisme og generel racisme blandt europæiske muslimer.

En undersøgelse angående danske muslimer, foretaget af Wilke og *Jyllands-Posten* og offentliggjort i JP stykkevis i en række artikler oktober 2015, rummer også en række spørgsmål relevante for emnet. Undersøgelsen sammenligner resultater med en delvis tilsvarende undersøgelse i 2006, og den generelle tendens er at religiøsiteten i gruppen er skærpet. 50,3 % beder fem gange om dagen eller mere, imod 37% i 2006; 77,2% mener Koranens anvisninger skal følges fuldt ud, imod 62,4% i 2006; 42,7% mener at "muslimske piger i Danmark fra teenagealderen bør tildække sig med f.eks. tørklæde, når de færdes uden for hjemmet", mod 28,6% i 2006. (*Jyllands-Posten*, 11. okt. 2015). På spørgsmålet "Hvis det stod til dig, hvad skulle så være fundamentet for al lovgivning i Danmark?" svarer 53,9% grundloven, 11,3% Koranen og 26,5% en blanding af grundloven og Koranen. 87,2% svarer at det er foreneligt med islam at stemme til valg; 7,4% at det ikke er foreneligt. (JP, 19. okt. 2015). 50,4% svarer nej på spørgsmålet om Israel har ret til at eksistere (JP, 16. okt. 2015). Store flertal kræver særbehandling i danske institutioner: 73,9 pct. mener, at der skal opsættes bruseforhæng, så det er muligt at gå i bad efter idræt og svømning uden at vise sig nøgen for andre, ligesom 83,4 pct. mener, at der skal serveres halalslagtet kød i danske vuggestuer, børne- og skoler (JP, 21. okt. 2015). Procentdelen af

undersøgelsens danske muslimer der i høj grad eller nogen grad sympatiserer med al-Qaeda er 1,2%, i ringe grad 1,1%; de tilsvarende tal for Islamisk Stat er 1,3% og 1,9%. Hvad angår støtte til terrorangrebene mener 6,6% at *Charlie*-tegnerne fortjente at dø (11% ved ikke), medens 2,9% (10,7% ved ikke) mener Danmark fortjente at blive udsat for terrorangrebene i februar (JP, 18. okt. 2015).

På trods af en omfattende villighed til at følge Koranen "fuldt ud" (77,2%) og en relativ stor teokratisk insisteren på at modificere eller erstatte grundloven med Koranen (37,8%) støtter kun få procent af danske muslimer extreme varianter af islamismen som al-Qaeda eller IS.

Den gode nyhed på bundlinjen af disse undersøgelser er, at det er et mindretal af europæiske muslimer, der har synspunkter, der kan karakteriseres som fundamentalistiske eller islamistiske. Den dårlige nyhed er, at dette mindretal ikke er lille, men derimod temmelig stort, mellem en fjerdedel og halvdelen, alt efter hvilke spørgsmål man lægger mest vægt på. Med ca. 20 millioner europæiske muslimer vil det betyde det i det mindste 5 millioner islamister. Hvis noget lignende gælder på verdensplan, vil mindst 300 millioner af verdens 1,5 milliard muslimer være at betragte som islamister, noget der ikke forekommer usandsynligt givet *Pew Researchs* undersøgelser over holdninger i de muslimske lande.

Mange synes at antage, at islamisme kun er et overfladefænomen, der er opstået fornylig på grund af muslimers aktuelle forhold i Europa, såsom social-økonomiske problemer eller diskrimination, der kan imødegås med integrationskonsulenter, øgede velfærdsprogrammer eller moralprædikener til de indfødte befolkninger.³ Men islamismen er ikke opstået i indvandremiljøerne. Den er en international vækkelsesstrømning med rod i Mellemøsten, der er vokset frem siden 1920'erne og i særdeleshed styrket siden den iranske revolution i 1979. Den dominerer politikken i en række lande som Pakistan, Saudi-Arabien, Sudan, Iran, for ikke at tale om IS – og den har stærk indflydelse i en lang række andre muslimske lande. Islamisterne er naturligvis langt fra alle terrorister – men de udgør den baggrund hvorfra de fleste terrorister udgår, og hvori de bevæger sig som fisk i vandet. I særdeleshed tyder meget på, at meget omfattende dele af den institutionelle islam i Europa - moskeer, skoler, foreninger, imamer osv. – bestyres af

islamistiske tendenser af forskellige varianter,⁴ og at de forsøger at presse, intimidere og radikalisere almindelige muslimer.

Det betyder også, at man må forstå, at islamismen er en politisk ideologi med bestemte, ret klare mål, der vender sig direkte imod demokrati og modernitet. Man ønsker en religiøst detailstyret stat uden politiske friheder og med differentiering i politiske rettigheder, især mellem forskellige religioner og køn. I den forstand er islamismen en ekstrem højrebevægelse, og det kan undre, at dens forskellige apologeter på venstrefløjnen ikke ser dette.⁵ At islamister igen og igen kampagnerer – med argumenter, trusler eller terror – imod ytringsfrihed, islamkritik og satiriske tegninger, indebærer ikke, at islamisterne er "krænkede". At de måske hævder det, er et taktisk træk, for at tækkes de Anstændige i Vesten, der elsker at se muslimer som stakkels børn eller ofre, der har brug for de Anstændiges omsorg og beskyttelse. Men islamister er voksne, myndige mennesker med et explicit politisk program, og deres afstandtagen fra ytringsfrihed har teologiske og politiske begrundelser. Den teologiske begrundelse lyder at blasfemi lige siden profeten og Ibn Tamiyyas dage har været set som en krænkelse, men ikke mod muslimer, derimod mod deres gud, der synes at være noget ømskindet. Og den troende kan optjene points til paradiset ved at forsvare den fornærmede gud. Den politiske begrundelse lyder, at islamister i Vesten ønsker at opbygge selvstændige parallelsamfund med sharia, domstole og moralpoliti – og at man meget vel ved, at ytringsfrihed og satire historisk set har været blandt oplysningens stærkeste våben imod kristendommen. Man vil ikke lide samme skæbne som kristendommen – at blive inficeret, domesticeret og fredeliggjort af oplysning. Islamsatire og profettegninger kunne give unge tvivlende muslimer selvstændige tanker i hovedet – det må undgås for enhver pris, for frihed kan føre til opløsning af det islamistiske fællesskab.⁶

Strukturen i anslagene i Paris og København – først mod ytringsfrihed, så mod jøder – angiver meget godt centralpunkterne i den extreme islamismes aktuelle strategi. Paris-angrebet den 13. november angiver en udvidelse af denne strategi til også at ramme det almindelige, civile, offentlige liv, hvor folk mødes offentligt til forskellige arrangementer. Dels forekommer arrangementernes ikke-religiøse karakter måske som dekadence og vantro - dels bæres arrangementerne naturligvis

af forsamlings- og ytringsfrihed. Ved at vende sig mod sådanne ting er man ude på at skabe en radikaliseringspiral, så stadig flere europæiske muslimer føler sig tiltrukket af eller presset over i islamismen – og så stadig flere "indfødte" europæere bliver tiltrukket af dens analoge modstanderbillede på den nationale højrefløj, der igen vil skræmme endnu flere, muslimer såvel som ikke-muslimer, til at forsvare indskrænkninger i ytringsfrihed og de andre frihedsrettigheder, som man anser som et centralt problem i demokratierne. Det er også klart, at angrebene vil blive fulgt af øgede sikkerhedsstyrker, kontrol, overvågning og frihedsindskrænkninger. "Fuck freedom", som demonstranterne mod JP-tegningerne i sin tid sagde. Den position, der skal gøres umulig, er oplysningens tolerance, pluralisme og ytringsfrihed. Også her er der mindelser om RAFs strategi i 70'erne: man ville med blodig terror presse staten til at tage drastiske skridt, så staten ville afsløre "sit sande ansigt". Tilsvarende vil de extreme islamister sprede terror og presse de vestlige samfund til at fremstå som afskyelige undertrykkelsesapparater, der ikke kan appellere til almindelige muslimer.

Midt mellem de to terrorangreb i januar-februar forekom en lille hændelse i Paris. Den franske graffitikunstner Combo lavede et forsonligt kunstværk på en mur i en forstad. COEXIST – stod der, "sameksistér" – C'et var den muslimske halvmåne, X'et var Davidsstjernen og T'et det kristne kors. Fire unge islamister så værket og bad ham fjerne det øjeblikkelig. Da han nægtede, fik han tæsk.

Jeg kender ikke til nogen patentkur der kan fjerne eller dæmpe islamismen. Men de simple forklaringer, der lyder på vestlig kolonialisme eller socio-økonomiske forhold, kan i hvert fald opgives. Der er tale om en vækkelse med mange forskellige årsager og motivationer. Vækkelsers levetid er almindeligvis mindst én generation og intet tyder på, at islamismen er en politisk strømning, der forsvinder i vores levetid. De vestlige lande er interesseret i at bevare demokrati, modernitet og frihed må indstille sig på en langsigtet, tålmodig men også fast strategi, der endnu ikke er formuleret.

Men en forudsætning for ordentlig politik er at man begynder med at se virkeligheden i øjnene – at forstå hvem modstanderne er, hvilke forskellige varianter af deres position der foreligger, hvormange de er, hvor stærke de er, hvilke mål de har, hvilke midler de er rede til at benytte, hvilken grad af opbakning og forståelse de har, også blandt mindre

radikale sympatisører. Det nytter ikke noget at lukke øjnene for islamismens aggressive vækkelse og dens politiske program – uanset om man hellere vil forestille sig at islam i al generalitet er ondskaben selv eller at islam som helhed er fredens religion.

Litteratur

Akkari, Ahmed (2014) *Min afsked med islamismen*, Kbh.: People's Press

Capacent/DR (2009) *Muslimere i Danmark*,

[http://www.dr.dk/NR/rdonlyres/2A053F15-C3EA-](http://www.dr.dk/NR/rdonlyres/2A053F15-C3EA-4A32-82DF-6EFB97F69314/1283022/Muslimundersogelse_endeligeresultaterformuslimeriD.pdf)

[4A32-82DF-6EFB97F69314/1283022/Muslimundersogelse_endeligeresultaterformuslimeriD.pdf](http://www.dr.dk/NR/rdonlyres/2A053F15-C3EA-4A32-82DF-6EFB97F69314/1283022/Muslimundersogelse_endeligeresultaterformuslimeriD.pdf)

Eriksen, Jens-Martin og Frederik Stjernfelt (2012) *Democratic*

Contradictions of Multiculturalism, New York: Telos Press

– (2013) *De Anstændige*, Kbh.: Gyldendal

Koopmans, Rud, Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung

(December 2013) "Fundamentalism and out-group hostility:

Muslim immigrants and Christian natives in Western Europe",

WZB Mitteilungen,

https://www.wzb.eu/sites/default/files/u6/koopmans_englisch_ed.pdf

Mirza, Munira; Abi Senthilkumaran og Zein Ja'far (2007) *Living Apart*

Together, London: Policy Exchange;

[http://www.policyexchange.org.uk/publications/category/](http://www.policyexchange.org.uk/publications/category/item/living-apart-together-british-muslims-and-the-paradoxof-multiculturalism)

[item/living-apart-together-british-muslims-and-the-paradoxof-multiculturalism](http://www.policyexchange.org.uk/publications/category/item/living-apart-together-british-muslims-and-the-paradoxof-multiculturalism)

Mozaffari, Mehdi (2013) *Islamisme*, Kbh. Informations Forlag

Stjernfelt, Frederik (2012) "Islamisme - en højrefløjsextremisme?", in

Høyreekstremisme (red. Øystein Sørensen; Bernt Hagtvæt; Bjørn Arne Steine), Oslo: Dreyers Forlag, s. 131-160.

– (in press) "Too little culture - too much culture: The strange

coexistence of two opposite notions of culture", in *The Culture of Politics, Economics and Social Relations*. (red. Michael Bøss), Aarhus: Aarhus Universitetsforlag

– (in press A) "Tolerance og tonerance – Truslen mod det oplyste

tolerancebegreb", i *Kulturens fælder: Kritiske fortolkninger af*

multikulturalisme og antiracisme, (red. Torben Dyrberg; Mehmet Ümit Necef), Kbh.: Samfundslitteratur, 2015.

Stjernfelt, Frederik og Øystein Sørensen (2012) "Islamismen er højreekstrem", *Verdens Gang*, 1. december

Wilke/Jyllands-Posten (2015) - undersøgelser af danske muslimers holdninger i en række artikler, *Jyllands-Posten*, hhv. 11., 16., 18., 19., og 21. oktober 2015.

---

¹ En tidligere version af denne artikel stod i *Weekendavisen* 20. februar 2015

² Mozaffari 2013. Se også Stjernfelt 2012 og referencer til islamismeforskningen heri.

³ Jvf. Stjernfelt (in press)

⁴ Jvf. skolelæreren Ahmed Akkari, der er tidligere islamist og som fremlægger sine erfaringer med muslimske skoler i Danmark i *Min afsked med islamismen* (2014)

⁵ Jvf. Stjernfelt og Sørensen 2012.

⁶ Det er velkendt, hvordan islamistiske trusler og vold efterhånden har skræmt vestlig presse fra at trykke Muhammedkarikaturer og måske også i et vist omfang fra kritisk diskussion af strømninger i islam. Samtidig har presset fremkaldt en litteratur af vestlige intellektuelle, der forsøger at omdefinere, relativere og indskrænke ytringsfrihedsbegrebet så det passer til og kan legitimere de nye forhold, cf. Stjernfelt in press A.